

Nr 80.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), m. m.; given Stockholms slott den 22 februari 1952.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll får Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen *dels*, jämlikt § 87 regeringsformen, att antaga härvid fogade förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), *dels ock* bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

John Ericsson.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås att allmänna förfogandelagen, vars giltighetstid utgår den 31 december 1952, skall erhålla fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1953.

Vidare begäres riksdagens samtycke till förordnande, att 2—5 §§ förfogandelagen skola äga tillämpning under tiden den 1 juli 1952—den 30 juni 1953.

F ö r s l a g
till
L a g
om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den
22 juni 1939 (nr 293).

Härigenom förordnas, att allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939¹, vilken jämlikt lag den 3 juni 1949 (nr 273) gäller till och med den 31 december 1952, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1953.

¹ Senaste lydelse, se SFS 1940:163, 1942:251 och 1949:273.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 januari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson, fråga om *fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293)* samt om tillämpning under tiden den 1 juli 1952—den 30 juni 1953 av vissa bestämmelser i nämnda lag och anför därvid följande.

Allmänna förfogandelagen utfärdades den 22 juni 1939 och gällde ursprungligen till och med den 31 mars 1940. Lagens giltighetstid förlängdes sedermera år från år till och med den 30 juni 1949. Efter förslag av Kungl. Maj:t i proposition nr 210 till 1949 års riksdag (r. skr. nr 317) har lagen i något förändrad form genom lag den 3 juni 1949 (nr 273) erhållit fortsatt giltighet till och med den 31 december 1952.

Till grund för propositionen hade lagts ett betänkande av särskilda sakkunniga, vilka tillkallats för att biträda med en allmän översyn av allmänna förfogandelagen. De sakkunniga hade bland annat föreslagit, att lagen skulle gälla för obestämd tid. I propositionen föreslogs emellertid, att lagen i sitt förändrade skick skulle gälla endast till och med den 31 december 1952. I detta sammanhang framhöll föredragande departementschefen bland annat följande. De sakkunnigas översyn av lagen hade icke varit fullständig, utan åtskilliga problem funnes, som borde upptagas vid en grundligare översyn av lagen i belysning av erfarenheterna från den gångna kristiden. Olika ändringsförslag, som framförts till de sakkunniga eller i yttrandena över deras förslag, borde därvid prövas. En fullständig utredning i ämnet borde därför igångsättas.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 13 oktober 1950 har jag tillkallat generaldirektören O. A. V. Söderström med uppdrag att utreda frågan om revision av allmänna förfogandelagen och därmed sammanhängande spörsmål och avgiva förslag i ämnet. Vissa sakkunniga och experter ha sedermera förordnats att biträda utredningsmannen. Enligt direktiven för utredningen borde den bedrivas i sådan takt, att proposition i ämnet kunde

föreläggas 1952 års riksdag. Utredningsmannen har emellertid nu meddelat, att utredningen visserligen kommer att vara slutförd under första halvåret 1952 men icke i sådan tid, att förslag i ämnet kan föreläggas årets riksdag.

Beträffande allmänna förfogandelagens innehåll kan anmärkas följande.

I 1 § angivas förutsättningarna för lagens tillämplighet och förfarandet, när lagen skall sättas i tillämpning. Enligt första stycket äger Kungl. Maj:t vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, utan medverkan av riksdagen förordna att lagens fullmaktsbestämmelser skola träda i tillämpning. Riksdagens godkännande av sådant tillämpningsförordnande är dock förutsättning för förordnandets giltighet utöver viss kortare tid. Jämlikt andra stycket äger Kungl. Maj:t under andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden med riksdagens samtycke förordna om tillämpning av vad i 2—7 §§ stadgas. Förordnandet gäller i sådant fall under viss tid, högst ett år, och kan inskränkas till att avse endast vissa av bestämmelserna ifråga eller vissa ändamål.

Med stöd av 2—7 §§ förfogandelagen äger Kungl. Maj:t meddela föreskrifter av följande slag.

2 §: om avstående till kronan av förnödenhet för att tillgodose behovet för befolkningen eller produktionen eller för krigsbruk eller annat ändamål av betydelse för det allmänna samt om viss skyldighet att verkställa sedvanlig beredning av förnödenheterna;

3 §: om beslag å sådan förnödenhet;

4 §: om upplåtelse med nyttjanderätt till kronan av fastighet, byggnad, järnväg eller annan anläggning, fartyg, motorfordon eller annat transportmedel för behov som avses i 2 § eller för sjukvårdsändamål, för beredande av tjänstelokal åt offentlig myndighet eller för annat liknande ändamål;

5 §: om skyldighet för ägare eller innehavare av fastighet, fabrik eller annan anläggning, järnväg, fartyg, motorfordon eller annat transportmedel att för behov som avses i 2 § frambringa, tillverka, bereda, iståndsätta eller tillhandahålla respektive verkställa forsling av förnödenhet;

6 §: om upplåtelse av byggnad eller del därav eller markområde eller annat utrymme till kronan för att bereda bostad åt husvilla eller för förvaring av arkivalier eller samlingar eller för annat liknande ändamål;

7 §: om tillhandahållande av elektrisk kraft från starkströmsanläggning för kronans räkning eller upplåtelse av sådan anläggning eller del därav till kronan för att tillgodose befolkningens eller produktionens behov av elektrisk kraft eller eljest för ändamål av betydelse för det allmänna.

Övriga paragrafer (8—31 §§) innehålla specialstadganden samt bestämmelser om ersättning, påföljder m. m.

Sedan 1950 års riksdag enligt skrivelse nr 94 lämnat samtycke, varom i 1 § andra stycket allmänna förfogandelagen förmåles, förordnade Kungl. Maj:t genom förordning den 14 april 1950 (nr 108), att 2—5 §§ skulle äga tillämpning under tiden den 1 juli 1950—den 30 juni 1951, 2 § andra stycket samt 4 och 5 §§ dock endast i den mån det erfordrades för att tillgodose krigsmaktens beredskapsbehov.

På sätt närmare framgår av proposition nr 69 förelades 1951 års riksdag förslag om att 5 § allmänna förfogandelagen skulle under tiden den 1 april—den 30 juni 1951 få tillämpas även för andra ändamål än för att tillgodose krigsmaktens behov. Propositionen bifölls av riksdagen (skr. nr 76), var-efter Kungl. Maj:t den 16 mars 1951 utfärdade förordning i ämnet (nr 136).

Kungl. Maj:t föreslog sedermera i proposition nr 193 till 1951 års riksdag, att Kungl. Maj:t skulle erhålla riksdagens samtycke att förordna om tillämpning utan begränsning av 2—5 §§ allmänna förfogandelagen för tiden den 1 juli 1951—den 30 juni 1952. Sedan propositionen bifallits av riksdagen (skr. nr 237), föreskrev Kungl. Maj:t i förordning den 1 juni 1951 (nr 320), att paragraferna ifråga skulle äga tillämpning under nyssnämnda tid.

I skrivelse den 16 januari 1952 har *riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap* framlagt förslag rörande tillämpningen efter den 30 juni 1952 av allmänna förfogandelagens bestämmelser. Vid skrivelsen ha fogats yttranden av överbefälhavaren, armé-, marin- och flygförvaltningarna, krigsmaterielverket, fortifikationsförvaltningen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, sjukvårdsberedskapsnämnden, civillförvarsstyrelsen, statens jordbruksnämnd, statens handels- och industrikommission, statens pris-kontrollnämnd och statens bränslekommission, vilka myndigheter förklarat sig biträda riksnämndens framställning.

I riksnämndens skrivelse anföres bland annat:

Samma skäl som föranledde beslutet om tillämpningen av lagens 2—5 §§ under tiden till och med den 30 juni 1952 torde tala för att paragraferna skola få tillämpas även under återstoden av lagens giltighetstid. Beträffande åtskilliga viktiga importvaror råder en, väsentligen av det utrikespolitiska läget betingad brist på världsmarknaden. Den kontroll av den internationella handeln, som tillkommit på grund härav, har i vissa hänseenden medfört en fortsatt försämring av våra importmöjligheter. Här må sålunda erinras om att det under hösten 1951 blivit nödvändigt att införa beslag å koppar och vissa kopparlegeringar m. m.

Från statens handels- och industrikommission har framhållits, att den kommande utvecklingen är synnerligen vansklig att överblicka, varför det syntes uppenbart att Kungl. Maj:ts befogenheter att sätta i kraft olika bestämmelser i förfogandelagen icke borde minskas i rådande läge.

Från statens bränslekommission har uppgivits att importsvårigheterna på bränsleområdet alltjämt kvarstå. Möjligheten att tillämpa allmänna förfogandelagens 5 § om erforderligt tonnage för bränsleimporten ej skulle kunna anskaffas på annat sätt måste därför fortfarande finnas. Gällande handelsreglering av koks, antracit och stenkol torde tills vidare få bibehållas.

Från statens priskontrollnämnd har inhämtats, att dess avsikt är att inom den närmaste tiden slopa prisregleringen på textilvaror i den utsträckning, att ett bibehållande av kungörelsen 1945: 714 om viss inskränkning i rätten att använda textilvaror för viss tillverkning etc. — på vilken prisregleringen hittills i viss utsträckning baserats — med hänsyn härtill icke längre skulle vara erforderligt. Priskontrollnämnden anser det dock ur beredskapssynpunkt nödvändigt, att författningen bibehålls tills vidare. Enligt priskontrollnämndens uppfattning är det likaledes ur beredskapssynpunkt erforderligt att författningarna rörande beslag på hudar och skinn, vilka

utgöra en nödvändig förutsättning för gällande prisreglering av skodon, tills vidare bibehållas.

Enligt vad sålunda anförts skulle det aktuella försörjningsläget kräva, att förfogandelagens 2 § första och tredje styckena, 3 § samt 5 §, den sistnämnda i vad avser forslingsåläggande, äro i tillämpning även i fortsättningen. Ur försvarsberedskapens synpunkt är det dessutom i nuvarande utrikespolitiska läge av största vikt att kraftiga ansträngningar göras för att bota de allvarligaste bristerna i den materiella beredskapen. För dessa ändamål kunna 2—5 §§ bliva erforderliga. Även om, enligt riksnämndens mening, i så fall förutsättningarna torde föreligga för Kungl. Maj:t att tillämpa paragraferna under åberopande av 1 § första stycket, torde, då flertalet av paragrafernas bestämmelser ändock behöva vara i tillämpning av hänsyn till den löpande försörjningen, paragraferna i sin helhet böra innefattas i riksdagens nu ifrågasatta bemyndigande.

Departementschefen. Giltighetstiden för nu gällande allmänna förfogandelag utgår den 31 december 1952. Bland annat ur beredskapssynpunkt föreligger behov av en allmän förfogandelag även efter 1952 års utgång. Det kan i detta sammanhang framhållas, att såsom led i en allmän beredskapsplanering kungörelser den 22 juni 1951 (nr 551 och 552) utfärdats med bestämmelser om utnyttjande av landets transportmedel under krig eller krigsfara m. m. och om förfogande över fastigheter under krig eller krigsfara. Dessa författningar förutsätta, att allmänna förfogandelagen är i kraft.

Såsom i det föregående nämnts pågår utredning av frågan om revision av förfogandelagen och därmed sammanhängande spörsmål. Utredningen kan dock icke beräknas bli slutförd i så god tid, att proposition om ny förfogandelagstiftning kan föreläggas detta års riksdag. Ett på utredningen grundat förslag i ämnet kommer därför att kunna framläggas för riksdagen först under år 1953.

Vid nu nämnda förhållanden finner jag mig böra förorda, att giltighetstiden för allmänna förfogandelagen utsträcker till och med den 30 juni 1953. På grund härav har inom handelsdepartementet upprättats förslag till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293).

Med riksdagens santtycke har Kungl. Maj:t förordnat, att 2—5 §§ allmänna förfogandelagen skola äga tillämpning under tiden den 1 juli 1951—den 30 juni 1952. Av de regleringar som kvarstodo den 1 juli 1951 har ransoneringen av kaffe upphävts den 17 augusti 1951. Sedan den 1 juli 1951 har med stöd av förfogandelagen genomförts allenast en reglering, i det att genom kungörelse den 28 september 1951 (nr 634) förordnats om beslag på koppar och vissa kopparlegeringar från och med den 30 september 1951. Meddelande härom lämnades i proposition nr 220 till 1951 års riksdag med förslag till förordning om särskild avgift vid vissa investeringar (investeringsavgift), m. m. (s. 39).

Vad angår det aktuella läget inom olika försörjningsområden har en detaljerad redogörelse för produktionen och försörjningsläget inom viktigare industriella varuområden lämnats i Bihang 2 (Preliminär nationalbudget för år 1952, s. 24—38) till årets statsverksproposition, bilaga 1, Inkomsterna. Uppgifter rörande den inhemska livsmedelsproduktionen och tillgången på

jordbruksförnödenheter återfinnas i en av statens jordbruksnämnd upprättad, till Kungl. Maj:t den 11 januari 1952 ingiven kalkyl, vilken kommer att fogas såsom bilaga till den proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under senare delen av produktionsåret 1951/52, som kommer att framläggas för riksdagen. Till dessa redogörelser torde jag i detta sammanhang få hänvisa.

I vilken utsträckning allmänna förfogandelagens bestämmelser komma att behöva tillämpas under tiden efter den 30 juni 1952 beror på hur försörjningsläget inom landet kan komma att utveckla sig. I det läge som nu råder är det mycket vanskligt att göra några uttalanden härom. Det kan emellertid förutses, att de försörjningssvårigheter, som nu finnas på vissa områden, bland annat i vad avser bränsle, komma att i allt väsentligt bestå om den hittillsvarande rustningskonjunkturen i världen fortfar. Om så bliver fallet, måste nu gällande ransonering av stenkol, koks och antracit bibehållas. Samma torde vara förhållandet med den reglering av användningen av koppar och kopparlegeringar som för närvarande tillämpas.

Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap har, efter samråd med av frågan berörda myndigheter, föreslagit, att Kungl. Maj:t begär riksdagens bemyndigande att för det år som börjar den 1 juli 1952 förordna om tillämpning av allmänna förfogandelagens fullmaktsbestämmelser i samma utsträckning som för närvarande. Med hänsyn till att ett mycket labilt politiskt läge alltjämt råder i världen och med beaktande av att det nu är omöjligt att med någon större grad av säkerhet förutspå hur försörjningsläget kommer att bli under det närmaste året, anser jag att Kungl. Maj:t på sätt riksnämnden föreslagit bör erhålla förnyat bemyndigande att tillämpa allmänna förfogandelagen. Jag får alltså förordna, att bemyndigande utverkas för Kungl. Maj:t att förordna om tillämpning av 2—5 §§ allmänna förfogandelagen under tiden den 1 juli 1952—den 30 juni 1953.

Departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över förslag till *lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293)*, av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Lennart Groll.

¹ Bilagan, som är likalydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här utelutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 12 februari 1952.

Närvarande:

justitieråden EKBERG,
STRANDBERG,
LJUNGGREN,
regeringsrådet BJÖRKHOLM.

Enligt lagrådet den 8 februari 1952 tillhandakommet utdrag av protokoll över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 25 januari 1952, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293)*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av förste kanslisekreteraren S. Persson.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:
Olle Lundberg.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 februari 1952.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Ericsson, lagrådets den 12 februari 1952 avgivna utlåtande över det den 25 januari 1952 till lagrådet remitterade förslaget till lag om fortsatt giltighet av allmänna förfogandelagen den 22 juni 1939 (nr 293), därvid föredraganden hemställer *dels* att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande, *dels ock* att Kungl. Maj:t i samma proposition måtte föreslå riksdagen att lämna sitt samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § andra stycket allmänna förfogandelagen förordnar, att 2—5 §§ samma lag skola äga tillämpning under tiden den 1 juli 1952—den 30 juni 1953.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lennart Groll.